LAKIVALIOKUNTA
EDUSKUNTA

LAUSUNTO
21.11.2017

KESKUSKAUPPAKAMARIN ASIANTUNTIJALAUSUNTO:
E 89/2017 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission suositus neuvoston päätökseksi luvan antamisesta aloittaa neuvottelut yleissopimuksesta investointiriitojen ratkaisemiseen tarkoitetun monenvälisen investointituomioistuimen perustamiseksi

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt 21.11.2017 mennessä Keskuskauppakamarista asiantuntijalausuntoa monenvälisen investointituomioistuimen perustamista silmällä pitäen.

ASIANTUNTIJANÄKEMYS

Suhtaudumme lähtökohtaisesti myönteisesti Euroopan komission suositukseen neuvoston päätökseksi.

PERUSTEET

Näkemystämme tukevat seuraavat perusteet:

- **Toimiva investointisuoja suomalaisten yritysten etujen mukainen**
- **Ennakoitavat, investointeja koskevat säännöt valtioiden ja yritysten etu**
- **Asiantunteva, riippumaton investointiriitojen ratkaisumenettely tarpeen**

JOHTOPÄÄTÖS

Edellä mainitun johdosta pidämme tärkeänä, että Euroopan unioni jatkaa määrätietoisia toimia kansainvälisten investointien sääntelyn kehittämiseksi mukaan lukien monenvälisen investointituomioistuimen perustaminen. Asiaa koskeva valtioneuvoston selvitys (E89/2017 vp) tuo esille asian kannalta tässä vaiheessa olennaiset seikat eikä meillä ole niihin huomautettavaa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT NÄKEMYKSELLE

1. Toimiva investointisuoja suomalaisten yritysten etujen mukainen

Poliittiset riskit ovat selvästi kasvamassa eri maissa ja markkina-alueilla. Kukin yritys toki kantaa aina ensisijaisesti kansainväliseen liiketoimintaan ja investointeihin liittyvät riskit. Mutta on perusteltua, että kansainvälisen investoinnin kolmanteen maahan tekevä suomalainen yritys, sen koosta riippumatta, saa oikeussuojaa, jos sen investointi joutuu kansallistamisen tai muun syrjinnän kohteeksi.

Kansainvälisestä kaupasta riippuvaisen Suomen talouden ja suomalaisten yritysten etujen mukaista on, että toimivin ja mahdollisimman laajoin kansainvälisin sopimuksen varmistetaan, ettei missään maassa näitä kansainvälisiä investointeja ei saa pakkolunastaa tai kansallistaa muuten kuin syrjimättömällä tavalla yleisen edun sitä edellyttäessä. Lunastuksesta on maksettava välitön ja riittävä korvaus.

Toimiva investointisuoja ei ole kansainvälisten suuryritysten yksinoikeus, vaan palvelee kaiken kokoisia suomalaisia yrityksiä pk-yritykset mukaan lukien. Esimerkiksi yksittäisen tuotantolaitoksen sijoittaminen kolmanteen maahan voi olla kasvua ja kansainvälistymistä hakevalle suomalaiselle pk-yrityksille välttämätön toimi, mutta myös riskipitoinen, ainakin 10-50 vuoden satsaus.

Paikallinen lainsäädäntö ja oikeuslaitos turvaavat useimmissa, mutta ei kaikissa maissa kansallisille ja kansainvälisille investoinneille ennakoitavat ja tasavertaiset toimintaedellytykset. Populismin ja nationalismin vahvistuessa eri maissa, on olennaista varmistaa, että on toimivia kansainvälisiä sääntöjä puuttua esimerkiksi investointiriitoihin kohdemaan ja investoijan kesken.

2. Ennakoitava investointeja koskevat säännöt valtioiden ja yritysten etu

Kansainvälisten investointien sääntely on sirpaloitunut vuosien myötä yli 3000 kansainvälisen sopimuksen viidakkoon, jossa Suomen osuus on 65 sopimusta.

Pääsääntöisesti näissä investointisopimuksissa valtiot sitoutuvat vastavuoroisesti myöntämään sopijamaasta toiseen tapahtuville investoinneille oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun, sekä täysimääräisen ja jatkuvan suojan, näin parantaen myös toimintaympäristön ennakoitavuutta.

Kansainväliset investointisuojasopimuksen eivät kuitenkaan estä kansallista sääntelyä. Valtioilla on oikeus tehdä niin tiukkoja kansallisia lakeja ja määräyksiä kuin ne katsovat tarpeelliseksi, kunhan ne ovat tasapuolisia ja syrjimättömiä kotimaisten ja ulkomaisten myös jo maahan tehtyjen sijoitusten suhteen. Investoijilla ei ole mahdollisuutta riitauttaa lakeja ja määräyksiä menetettyjen tuotto-odotusten perusteella.

Ulkomaisen yrityksen investoijana on aina noudatettava kohdemaan lakia. Kohdemaassa toimivat yritykset toimivat aina ensisijaisesti osana paikallista oikeusjärjestelmää ja voivat turvautua paikallisen oikeusjärjestelmän tarjoamiin oikeussuojakeinoihin. Esimerkiksi Suomessa perustuslaki takaa elinkeinoharjoittajille niiden kotipaikasta riippumatta elinkeinon vapauden ja omaisuuden suojan.

Jos ulkomainen investoija kokee, ettei se saa riittävää oikeussuojaa selvää kansallista syrjintää tai laitonta pakkolunastusta vastaan, se voi turvautua kansainväliseen investointiriidan ratkaisumenettelyyn. Jos syrjintä tai pakkolunastus todetaan, niin yritys voi saada taloudellisen korvauksen. Kohdemaan lainsäädännön muutoksia ei vaadita. UNCTAD:n mukaan esimerkiksi vuonna 2012 ratkaistiin 244 investointiriitaa, joista 42 % valtion hyväksi, 31 % investoijan hyväksi ja 27 % sovittiin osapuolten kesken.

Vahvasti verkottuvassa maailmantaloudessa kansainvälisen kaupan ja investointien uskotaan entisestään lisääntyvän. Kansainväliset investoinnit ovat yksi talouden moottoreista. Yritykset valmistavat alati vähenevässä määrin tuotteita yhdessä valtiossa, vaan useissa eri valtioissa.

Suomalaisten sijoitusten mahdollisimman hyvä kohtelu kolmansissa maissa tukee yritystemme kilpailukykyä ja kasvua. Suomen houkuttavuus sijoituskohteena lisääntyy ja mahdollisuudet saada Suomeen työllisyyden kannalta merkittäviä ulkomaisia suoria sijoituksia paranevat. Kansainvälistä investointitoimintaa edistävät sopimukset kasvattavat Suomen viennin kannalta tärkeiden investointihyödykkeiden kysyntää.

Tästä syystä olisi tärkeätä, että kansainvälisiä investointeja ja niihin liittyvän riidanratkaisun sääntely pyritään kansainvälisesti yhdenmukaistamaan. Tavoite monenvälisen investointituomioistuimen perustamiseksi vie toivottavasti omalta osaltaan asiaa eteenpäin, mutta on väistämätöntä, että investointisuojan aineellista sisältöä pyritään jatkossa yhdenmukaistamaan kansainvälisen sopimuksin ja muilla keinoilla. Vain näin voidaan varmistaa tasavertaisemmat toimintaedellytykset eri mailla ja yrityksille kansainvälisessä kaupassa.

3. Asiantunteva, riippumaton investointiriitojen ratkaisumenettely tarpeen

Kohdemaan ja investoijan väliset riidat pyritään ratkaisemaan aina neuvottelemalla ja sovittelemalla tai paikallista oikeusjärjestelmää hyödyntämällä. Mikäli se ei ole onnistuta, niin voimassa olevien yli 3000 investointisuojasopimuksen perustella, investoijalla on yleensä ollut mahdollisuus viedä riita ulkopuoliseen ja neutraaliin, kansainvälisiin investointiriitoihin yksinomaan keskittyneeseen välimiesmenettelyyn, jolloin kiistan osapuolet ovat kumpikin nimittäneet välimiehen, jotka sitten ovat valinneet yhdessä kolmannen välimiehen puheenjohtajaksi.

Toistaiseksi näitä investointiriitoja on soviteltu pääasiallisesti Maailmanpankin alaisen vuodesta 1966 toimineen ICSIDin (International Centre for Settlement of Investment Disputes) puitteissa tai YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunnan (UNCITRAL) sääntöjen pohjalta esimerkiksi Haagissa sijaitsevassa pysyvässä välitystuomioistuimessa (Permanent Court of Arbitration).

Riidan osapuolet, valtiot ja kansainvälisen investoinnin tehnyt taho eivät ole aina halunneet, että riidat ovat julkisia. Investointiriitojen ratkaisun avoimuutta ja riitojen käsittelevien välimiesten riippumattomuutta on korostettu viime vuosina. Vaikka ISCID että UNCITRAL ovat merkittävissä määrin edistäneet riitaprosessien avoimuutta, on Euroopan komissio katsonut tarpeelliseksi lähteä edistämään monenvälisen investointituomioistuimen perustamista.

Yritysten kannalta sinänsä on sama, millainen instituutio – tuomioistuin tai välimiesoikeus – asian käsittelee, kunhan kyseinen toimija pystyy kussakin jutussa toimivaan uskottavasti, asiantuntevasti ja riippumattomasti sekä mahdollisimman joutuisasti.

Euroopan komission ehdotus uudenlaista pysyvästä, kaksiasteisesta investointituomioistuimesta on kunnianhimoinen, mutta poliittisista syistä ilmeisen välttämätön ehdotus, mikäli EU aikoo jatkossa

kauppasopimusten ohella solmia myös investointisuojasopimuksia keskeisten kauppakumppanien kanssa.

Monenvälisen investointituomioistuimen perustaminen tulee olemaan kansainvälisesti vaativa prosessi, jonka onnistumisesta ei ole takeita. Mahdollisesta investointituomioistuimesta ja sen toimintaperiaatteista tullaan vielä vääntämään kättä eri yhteyksissä.

Tässä vaiheessa nostamme esille muutamia seikkoja, jotka ovat jo aikaisimmin olleet esillä asiantuntija-arvoissamme koskien komission ehdotuksia pysyvästä investointituomioistuimesta TTIP- ja CETA-neuvotteluiden yhteydessä:

Hyvää menettelysäännöistä ja läpinäkyvyydestä:
- Ensimmäisen asteen paneelin toimii kv-periaatteiden kuten UNCITRAL pohjalta.
- Paneeli tulkitsee ensisijaisesti kansainvälistä oikeutta, ei kansallista lakia.
- Sovittelu (mediation) mainitaan vaihtoehtona.
- Riidan rahoittajan julkistaminen ja väliintulon rajaaminen on mainittu.
- Läpinäkyvyyden lisääminen julkista intressiä olevissa asioissa.

Haasteet menettelysäännöissä ja läpinäkyvyydessä:
- Menettelytapasäännösten ristiriitaisuus ja päällekkäisyys (EU/ICSID/UNCITRAL).
- Väliintulomahdollisuuksien mahdolliset väärinkäytösvaarat.

Hyvää paneelin / tuomareiden valinnasta:
- Tuomareille asetetut korkeat, kansainvälisen oikeuden asiantuntemusvaatimukset.
- ICSID tai muun sihteeristön osaamisen mahdollinen hyödyntäminen.

Haasteet paneelin / tuomareiden valinnasta;
- Nimitysmenettely- ja prosessisääntöjen keskeneräisyys.
- Tuomarien nimitysten politisoituminen valtioiden toimesta, nykyisin osapuolet valitsevat.
- Parhaan ja ajan tasalla olevan osaamisen saaminen tuomareiksi uudella prosessilla.

Kansainväliseen investointisuojaan ja riidanratkaisuun liittyvät kysymykset ovat väistämättä esillä eri tavoin lähivuosina EU:n neuvotellessa aktiivisesti uusia kauppasopimuksia eri maiden ja markkina-alueiden kanssa. Tästä syystä on hyvä, että myös eduskunta seuraa aktiivisesti näitä hankkeita.

Keskuskauppakamarilla ei ole huomautettavaa valtioneuvoston selvitykseen (E 89/2017 vp).

Helsingissä 21.11.2017

Kunnioittavasti

Timo Vuori
kansainvälisten asioiden johtaja, Keskuskauppakamari
maajohtaja, Kansainvälinen kauppakamari ICC